

УДК 336.647:303.733

Тютюнник Ю.М.
кандидат економічних наук, доцент,
Полтавська державна аграрна академія

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРАХУНКУ Й АНАЛІЗУ ДИНАМІКИ КОЕФІЦІЄНТІВ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

FEATURES OF CALCULATION AND ANALYSIS OF DYNAMICS OF COEFFICIENTS OF EVALUATION OF FINANCIAL FIRMNESS OF ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена актуальним питанням розрахунку й аналізу динаміки коефіцієнтів оцінювання фінансової стійкості суб'єктів господарювання. Запропоновано групування системи відносних показників для характеристики фінансової стійкості підприємств. Узагальнено економічний зміст, порядок обчислення за даними балансу та нормативні значення (оптимальну динаміку) коефіцієнтів. Уточнено вимоги щодо розрахунку відносних показників. Наведено варіанти комплексних висновків за результатами аналізу фактичного рівня і динаміки фінансово-економічних коефіцієнтів.

Ключові слова: відносні показники, фінансова стійкість підприємства, економічний зміст фінансово-економічних коефіцієнтів, особливості розрахунку коефіцієнтів, оцінювання рівня і динаміки коефіцієнтів.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена актуальным вопросам расчета и анализа динамики коэффициентов оценивания финансовой устойчивости субъектов хозяйствования. Предложена группировка системы относительных показателей для характеристики финансовой устойчивости предприятий. Обобщены экономическое содержание, порядок расчета за данными баланса и нормативные значения (оптимальная динамика) коэффициентов. Уточнены требования к расчету относительных показателей. Наведены варианты комплексных выводов за результатами анализа фактического уровня и динамики финансово-экономических коэффициентов.

Ключевые слова: относительные показатели, финансовая устойчивость предприятия, экономическое содержание финансово-экономических коэффициентов, особенности расчета коэффициентов, оценивание уровня и динамики коэффициентов.

ANNOTATION

The article is sanctified to the pressing questions of calculation and analysis of dynamics of coefficients of evaluation of financial firmness of subjects of menage. Grouping of the system of relative indexes is offered for description of financial firmness of enterprises. Economic maintenance, order of calculation from data of balance and normative values (optimal dynamics) of coefficients, is generalized. Requirements are specified in relation to the calculation of relative indexes. Variants over of complex conclusions are brought on results the analysis of actual level and dynamics of financial and economic coefficients.

Keywords: ratios, financial stability of the company, the economic content of the financial and economic factors, especially the calculation of ratios, evaluation of the factors and dynamics.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Практика оцінювання фінансового стану підприємств опрацювала основні прийоми аналізу інформації, що міститься у фінансовій звітності, до яких належать: горизонтальний (часовий) аналіз; вертикальний (структурний) аналіз; трендовий (динамічний) аналіз; аналіз відносних показників (коефіцієнтів); порівняльний аналіз; факторний аналіз та інші.

Особливе значення у фінансовому аналізі відіграють відносні показники. Відомо декілька сотень різноманітних фінансово-економічних коефіцієнтів, що передбачають розрахунок відношень між окремими позиціями однієї або різних форм фінансової звітності. Необхідність широкого використання аналітичних коефіцієнтів зумовлюється:

- стандартністю подання вихідної інформації (форми фінансової звітності);
- прагненням мінімізувати вплив інфляційного чинника;
- можливістю порівняння відносних показників у часі та просторі;
- автоматизацією розрахунків із застосуванням комп'ютерних програм.

Аналіз коефіцієнтів дає можливість провести порівняння фактичних показників звітного періоду:

- з аналогічними показниками попередніх періодів для вивчення тенденцій зміни фінансового стану підприємства;
- аналогічними показниками інших підприємств для виявлення можливостей підприємства та негативних моментів у його діяльності;
- теоретично обґрунтованими або одержаними в результаті експертного опитування величинами, що характеризують оптимальні (критичні) значення відносних показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оцінювання фінансової стійкості суб'єктів господарювання ґрунтується головним чином на відносних показниках – фінансово-економічних коефіцієнтах, які розраховуються як співвідношення абсолютних показників активу і пасиву балансу (звіту про фінансовий стан).

Як зазначають М.Г. Чумаченко та інші, у світовій і вітчизняній обліково-аналітичній практиці розроблено систему показників, що характеризують фінансову стабільність підприємства [1, с. 235]. Із самої методики визначення коефіцієнтів випливає, що аналіз коефіцієнтів – це знаходження співвідношення між двома окремими показниками. Автори пропонують до розрахунку 14 коефіцієнтів, які за характеристиками можна об'єднати у 5 груп: можливості погашення поточних зобов'язань; руху поточних активів; власного капіталу; результатів основної діяльності; інформації про

ринкові ситуації [1, с. 236-239]. Ф.Ф. Бутинець та інші пропонують проводити комплексну оцінку фінансової стійкості підприємства шляхом розрахунку 15 відносних показників (коефіцієнтів), кожен з яких має характеристику, порядок розрахунку та нормативне (рекомендоване) значення [2, с. 272-276].

За визначенням Г.В. Савицької, фінансовий стан підприємства, його стійкість багато в чому залежать від оптимальності структури джерел капіталу (співвідношення власних і позикових коштів), від оптимальності структури активів підприємства (співвідношення основних і оборотних коштів), а також від зрівноваженості активів і пасивів за функціональною ознакою. З цієї метою пропонується розраховувати 10 коефіцієнтів, серед яких найбільш узагальнюючим показником є коефіцієнт фінансового левериджу як відношення залученого капіталу до власного [3, с. 574-584].

На думку В.О. Подольської і О.В. Яріш фінансову стійкість підприємства з урахуванням ступеню покриття запасів джерелами фінансування оцінюють за системою узагальнюючих та часткових показників. Зокрема, до розрахунку пропонується 22 фінансових коефіцієнта [4, с. 194-200]. Для аналізу фінансової стійкості підприємства на основі співвідношення власних і залучених фінансових ресурсів Ю.С. Цал-Цалко використовує 14 відносних показників, а узагальненим показником вважає рівень кординації фінансових ресурсів підприємства як відношення власного капіталу до зобов'язань [5, с. 330-332].

Отже, вважаємо, що невирішеними проблемами під час оцінювання фінансової стійкості підприємств за допомогою відносних показників залишаються: побудова такої системи коефіцієнтів, яка б відповідала вимогам комплексності та водночас оптимальності; виокремлення особливостей кількісного обчислення числових значень, адже фінансово-економічні розрахунки – це не математика і їхня доцільність визначається реальністю економічного змісту показників; формулювання висновків, які б ураховували рівень і динаміку фактичних значень коефіцієнтів.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є обґрунтування системи фінансово-економічних коефіцієнтів оцінювання фінансової стійкості підприємств відповідно до вимог НП(С)БО 1, визначення особливостей їх розрахунку й аналізу рівня та тенденцій зміни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова стійкість – це здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу активів і пасивів у мінливому економічному середовищі, що гарантує його платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику.

У світовій і вітчизняній теорії та практиці використовується система фінансово-економічних коефіцієнтів, які відображають різні аспек-

ти структури активів і пасивів балансу, характеризуючи фінансову стійкість підприємства. На нашу думку, беручи до уваги економічний зміст та інформаційне забезпечення розрахунку, відносні показники оцінювання фінансової стійкості доцільно об'єднати у три групи:

- показники структури джерел формування капіталу, які характеризують співвідношення між розділами і статтями пасиву балансу;

- показники стану оборотних активів, які характеризують співвідношення між розділами і статтями активу і пасиву балансу;

- показники стану основного капіталу, які характеризують співвідношення між розділами і статтями активу балансу.

Економічний зміст, порядок розрахунку за даними форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» відповідно до вимог НП(С)БО 1 [6] та нормативні значення (оптимальна динаміка) відносних показників оцінювання фінансової стійкості підприємств наведено в табл. 1.

Розглянуті коефіцієнти далеко не вичерпують усієї системи відносних показників, які можна використовувати в аналізі фінансової стійкості підприємств. На практиці додатково застосовують й інші коефіцієнти, що виражають деталізовані структурні зрушення активів і пасивів, взаємозв'язки грошових потоків тощо.

Під час розрахунку коефіцієнтів оцінювання фінансової стійкості підприємства необхідно враховувати такі особливості:

- 1) точність розрахунку – до тисячних, але за високих значень коефіцієнта, коли чисельник значно перевищує знаменник, точність зменшується до десятих;

- 2) якщо немає значення чисельника, коефіцієнт дорівнює нулю; якщо немає значення знаменника, коефіцієнт не розраховується;

- 3) коефіцієнти фінансової автономії, фінансового ризику, фінансової стабільності, довгострокового залучення позикових коштів, страхування власного капіталу, маневреності власного капіталу мають ту спільну рису, що їх розрахунок базується на використанні вихідної інформації щодо власного капіталу. Якщо його величина є від'ємною, розрахунок наведених коефіцієнтів є недоцільним, оскільки їх числові значення зі знаком «-» не мають реального економічного змісту та не піддаються логічному поясненню;

- 4) розрахунок показників стану оборотних активів передбачає визначення величини власних оборотних коштів. Якщо вона є від'ємною, це свідчить про відсутність у підприємства власних оборотних активів на дату складання балансу. У цьому випадку коефіцієнти маневреності власного капіталу, забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами та забезпеченості запасів власними оборотними коштами вважаються такими, що дорівнюють нулю, а коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів не визначається.

За результатами аналізу рівня і динаміки відносних показників оцінювання фінансової

стійкості підприємства можливі такі варіанти комплексних висновків:

– по-перше, за порівняння фактичних значень коефіцієнтів, розрахованих на дату складання балансу, із нормативними значеннями (табл. 1) – висновок про фінансову стійкість, недостатню фінансову стійкість або фінансову нестійкість підприємства за відповідним показником (для показників, які мають числовий норматив). При цьому коефіцієнти фінансової автономії, концентрації позикового капіталу, фінансового ризику та фінансової стабільності розглядаються як взаємодоповнювані, тобто якщо за фактичним значенням одного з них формується висновок щодо фінансової стійкості (або нестійкості) підприємства, то такий самий висновок буде і за іншими коефіцієнтами. Також слід мати на увазі, що неістотне негативне відхилення фактичного рівня коефіцієнтів від нормативних значень свідчить переважно про недостатню фінансову стабільність підприємства. Висновки на основі таких порівнянь мають бути

нансового ризику та фінансової стабільності розглядаються як взаємодоповнювані, тобто якщо за фактичним значенням одного з них формується висновок щодо фінансової стійкості (або нестійкості) підприємства, то такий самий висновок буде і за іншими коефіцієнтами. Також слід мати на увазі, що неістотне негативне відхилення фактичного рівня коефіцієнтів від нормативних значень свідчить переважно про недостатню фінансову стабільність підприємства. Висновки на основі таких порівнянь мають бути

Таблиця 1

Відносні показники оцінювання фінансової стійкості підприємств

Показник	Економічний зміст	Порядок розрахунку за даними форми № 1 (рядки)	Нормативне значення (оптимальна динаміка)
Показники структури джерел формування капіталу			
Коефіцієнт фінансової автономії	<u>Власний капітал</u> Валюта балансу	$\frac{1495}{1900}$	$\geq 0,5$
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	<u>Позиковий капітал</u> Валюта балансу	$\frac{1595+1695+1700}{1900}$	$< 0,5$
Коефіцієнт фінансового ризику	<u>Позиковий капітал</u> Власний капітал	$\frac{1595+1695+1700}{1495}$	< 1
Коефіцієнт фінансової стабільності	<u>Власний капітал</u> Позиковий капітал	$\frac{1495}{1595+1695+1700}$	≥ 1
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	<u>Довгострокові зобов'язання і забезпечення</u> Власний капітал та довгострокові зобов'язання і забезпечення	$\frac{1595}{1495+1595}$	Зниження
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань і забезпечень	<u>Довгострокові зобов'язання і забезпечення</u> Позиковий капітал	$\frac{1595}{1595+1695+1700}$	Зниження
Коефіцієнт поточних зобов'язань і забезпечень	<u>Поточні зобов'язання і забезпечення</u> Позиковий капітал	$\frac{1695}{1595+1695+1700}$	Підвищення
Коефіцієнт страхування бізнесу	<u>Резервний капітал</u> Валюта балансу	$\frac{1415}{1900}$	Підвищення
Коефіцієнт страхування власного капіталу	<u>Резервний капітал</u> Власний капітал	$\frac{1415}{1495}$	Підвищення
Коефіцієнт страхування зареєстрованого (пайового) капіталу	<u>Резервний капітал</u> Зареєстрований (пайовий) капітал	$\frac{1415}{1400}$	Підвищення
Показники стану оборотних активів			
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	<u>Власні оборотні кошти</u> Власний капітал	$\frac{1495-1095}{1495}$	$> 0,1$
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	<u>Власні оборотні кошти</u> Оборотні активи	$\frac{1495-1095}{1195}$	$\geq 0,1$
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	<u>Власні оборотні кошти</u> Запаси і поточні біологічні активи	$\frac{1495-1095}{1100+1110}$	$\geq 0,5$
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	<u>Гроші та їх еквіваленти</u> Власні оборотні кошти	$\frac{1165}{1495-1095}$	Підвищення
Показники стану основного капіталу			
Коефіцієнт майна виробничого призначення	<u>Основні засоби, інвестиційна нерухомість, запаси, біологічні активи</u> Валюта балансу	$\frac{1010+1015+1020+1100+1110}{1300}$	Підвищення
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	<u>Основні засоби</u> Валюта балансу	$\frac{1010}{1300}$	Підвищення
Коефіцієнт нагромадження амортизації	<u>Знос основних засобів і нематеріальних активів</u> Первісна вартість основних засобів і нематеріальних активів	$\frac{1012+1002}{1011+1001}$	Зниження
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	<u>Оборотні активи</u> Необоротні активи	$\frac{1195}{1095}$	Підвищення

зважаючи на врахування особливості діяльності суб'єкта господарювання;

– по-друге, за порівняння фактичних значень коефіцієнтів у динаміці – висновок про поліпшення (погіршення) фінансового стану з погляду оцінювання фінансової стійкості підприємства за відповідним відносним показником.

Висновки з цього дослідження. За допомогою аналізу фінансово-економічних коефіцієнтів можна виявити сильні та слабкі характеристики фінансової стійкості різних суб'єктів господарювання. Менеджери використовують цю інформацію для контролю за діяльністю підприємства, щоб не допустити його банкрутства. Кредитори також уважно стежать за динамікою відносних показників, щоб пересвідчитися, чи підприємство зможе сплатити свої боргові зобов'язання. Банки великою мірою будують свою кредитну політику на підставі значень відповідних коефіцієнтів. Фінансові експерти використовують їх для порівняння відносних переваг різних підприємств.

Розглянуті особливості розрахунку та аналізу динаміки показників оцінювання фінансової стійкості підприємств забезпечують:

1) уніфікованість методики обчислення системи фінансово-економічних коефіцієнтів за інформацією форми № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;

2) урахування чітких вимог щодо кількісного обчислення числових значень показників,

зважаючи насамперед на реальність їхнього економічного змісту;

3) формулювання комплексних висновків за фактичними значеннями та динамікою коефіцієнтів з метою інформаційного забезпечення обґрунтування ефективних управлінських рішень щодо поліпшення характеристик фінансового стану підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Болюх М. А. Економічний аналіз : [навч. посіб.] / Болюх М. А., Бурчевський В. З., Горбатов М. І. ; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – К. : КНЕУ, 2001. – 540 с.
2. Економічний аналіз : [навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 «Облік і аудит»] / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП «Рута», 2003. – 680 с.
3. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навчальний посібник] / Г. В. Савицька ; 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2007. – 668 с.
4. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с.
5. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : [підручник] / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р., із змінами [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>